

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

КАТЕРИНЧУК КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.347–052

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ:
ДОКТРИНАЛЬНІ, ЗАКОНОДАВЧІ ТА ПРАВОЗАСТОСОВЧІ
ПРОБЛЕМИ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук**

Ірпінь – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі спеціально-правових дисциплін навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Науковий консультант:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України

Коваленко Валентин Васильович

ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
Мисливий Володимир Андрійович,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
професор кафедри публічного права

доктор юридичних наук, професор,
Житний Олександр Олександрович,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін

доктор юридичних наук, доцент
Юзікова Наталія Семенівна,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
професор кафедри адміністративного і кримінального права

Захист відбудеться «27» лютого 2019 р. о 09.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.855.03 в Університеті державної фіскальної служби України за адресою: 08205, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Університету державної фіскальної служби України за адресою: 08205, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

Автореферат розіслано «26» січня 2019 року

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І. В. Грицюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одними із пріоритетних завдань нашої держави, визначеними в ст. 3 Конституції України, є охорона життя та здоров'я особи. З моменту незалежності України діє концепція «держава існує для людини», тобто здійснюються активні кроки до забезпечення охорони природних прав людини – життя та здоров'я. З метою ефективного вирішення подібних завдань на державі полягає обов'язок здійснювати захист, убезпечувати суспільство від протиправних посягань на життя та здоров'я особи. Основоположним у цьому плані є ефективна розробка засобів, що спрямовані на охорону цих благ, та результативний комплекс заходів, спрямованих на системну протидію злочинам проти здоров'я особи. Одне з центральних місць займають юридичні норми, які складають розділ II Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) – злочини проти життя та здоров'я особи.

Для активної протидії злочинам проти здоров'я особи потрібне ефективне законодавство. Однак нині кримінальне законодавство, теорія кримінально-правової науки вміщують термінологію, яка є полемічною. Спірні питання щодо особливостей кваліфікації злочинів проти здоров'я особи роз'яснено в Постанові Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи». Але сьогодні вона розкриває здебільшого питання кваліфікації злочинів проти життя. Щодо визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень діють «Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень», затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6. Ці два документа мають суперечливу термінологію та потребують негайного оновлення. Важливого значення останнім часом набуває питання уніфікації законодавчої термінології та розробка нового дієвого законодавства.

На запитання щодо високоефективності норм Закону України про кримінальну відповідальність (стст. 121–128, 130, 133 КК України) позитивну відповідь надали лише 4 % опитаних респондентів. Для підвищення ефективності протидії злочинам проти здоров'я особи 20 % респондентів вбачають в удосконаленні норм злочинів проти здоров'я особи; 26 % слідчої практики та 25 % – передбачити державні програми профілактики цих злочинів.

Незважаючи на численні засоби протидії злочинам проти здоров'я особи, статистичні дані Генеральної прокуратури України свідчать, що більшість посягань, порівняно з іншими, здійснюються саме на здоров'я особи. За 2018 р. обліковано кримінальних правопорушень (ст. 121–128, 130, 133 КК України) – 31 660; 2017 р. – 31 174; 2016 р. – 38 085; 2015 р. – 43 612; 2014 р. – 48 432; 2013 р. – 63 167¹. Отже, за останні п'ять років в Україні вбачається тенденція до зниження кількості злочинів проти здоров'я особи.

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Статистична інформація 2013–2018 рр. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL : <http://www.gp.gov.ua>

На сьогодні можна виділити деякі дослідницькі напрями, в яких висвітлені різні аспекти розглянутої проблеми. Так, у загальних рисах злочини проти здоров'я особи досліджувались у роботах: В. І. Борисова «Злочини проти життя і здоров'я» (1995 р.), М. Й. Коржанського «Кваліфікація злочинів проти особи та власності» (1996 р.); В. В. Сташиса «Особа – під охороною кримінального закону» (1996 р.); О. П. Литвина «Кримінально-правовий захист життя та здоров'я громадян України» (2001 р.); А. В. Байлова «Кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання» (2004 р.); Л. П. Брич «Преступления против здоровья и против безопасности жизни и здоровья по законодательству Украины» (2010 р.); Н. В. Уварової «Кримінальна відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи, учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості» (2012 р.); О. М. Храмцова «Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства» (2015 р.); О. Б. Сибалія «Кримінально-правова характеристика заподіяння шкоди життю та здоров'ю особи під час зайняття спортом» (2015 р.).

У сучасній вітчизняній юридичній науці окремі статті злочинів проти здоров'я особи також досліджувались на рівні дисертаційних робіт та монографій. Наукова розробка особливостей катування була предметом дослідження: В. В. Коваленка, А. О. Червяцовой, О. Н. Ярмиша «Запобігання катуванням» (2010 р.); Г. Н. Телесницького «Кримінальна відповідальність за катування: порівняльно-правове дослідження» (2013 р.); О. В. Денисової «Кримінально-правова характеристика катування» (2014 р.). Дослідження складів злочинів, передбачених КК України за зараження соціальними хворобами: О. М. Джузи «Запобігання поширенню СНІДу правовими засобами (правовий, кримінологічний і кримінально-виконавчий аспекти)» (1994 р.); В. Є. Михайлова «Кримінальна відповідальність за зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби: соціальна обумовленість та склад злочину» (2011 р.) та Є. В. Корнієнко «Кримінально-правова характеристика зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби» (2013 р.). Інші злочини проти здоров'я особи досліджували: О. В. Грищенко «Кримінально-правова характеристика побоїв і мордування (ст. 126 КК України)» (2014 р.); Л. А. Наконечна «Насильство як наскрізне кримінально-правове поняття» (2016 р.); А. Г. Гаркуша «Кримінальна відповідальність за побої і мордування» (2017 р.); О. В. Лахова «Кримінальна відповідальність за заподіяння умисних легких тілесних ушкоджень, побоїв, мордувань» (2017 р.).

Теоретичним і практичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці відомих учених, зокрема: О. В. Авраменка, П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, О. Ф. Бантишева, Ю. В. Бауліна, П. С. Берзіна, С. Г. Блинської, І. Г. Богатирьова, О. І. Богатирьової, О. Г. Боднарчука, Г. Є. Болдаря, Г. М. Борзенкова, В. І. Борисова, С. В. Бородіна, В. М. Бурдіна, В. О. Гацелюка, К. О. Гориславського, Н. О. Гутурової, П. С. Дагеля, Т. А. Денисової, С. Ф. Денисова, О. А. Долгого, О. О. Дудорова, В. П. Ємельянова,

О. О. Житного, В. І. Касинюка, О. Г. Колба, О. М. Костенка, Т. В. Корнякової, Ю. О. Кучера, П. С. Матишевського, М. І. Мельника, І. І. Митрофанова, В. А. Мисливого, П. П. Михайленка, С. С. Мірошніченка, А. А. Музики, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, М. І. Панова, А. А. Піонтковського, А. В. Савченка, В. М. Смітєнка, О. С. Сотули, Є. Л. Стрельцова, В. Я. Тація, В. П. Тихого, В. В. Топчія, В. О. Тулякова, М. І. Хавронюка, В. Б. Харченка, Є. В. Фесенка, П. Л. Фріса, Г. В. Чеботарьової, В. В. Шаблістого, Н. С. Юзікової, С. С. Яценка та ін.

В Україні комплексне дослідження теоретичних та прикладних проблем злочинів проти здоров'я особи, які б ґрунтувались на чинному законодавстві, проводиться вперше. У сучасній вітчизняній юридичній літературі предметом аналізу були окремі злочини проти здоров'я особи. Вітчизняна доктрина злочинів проти здоров'я особи лише нині починає формуватися. Усе це обумовлює актуальність дослідження цієї наукової проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується із Концепцією Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Закон України від 21 листопада 2002 року № 228-15), Пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки на період до 2020 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942), Концепцією Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір» (розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.10.2011 № 1164-р); Планом заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи громадського здоров'я (розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.09.2017 № 560-р); Стратегією розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (Постанова Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016); Концепцією розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.12.2017 № 1018-р); науково-дослідній роботі «Злочини проти громадської безпеки: теоретико-правовий аналіз» Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського (номер державної реєстрації 0117U001510 від 24.05.2017).

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол № 9 від 28 травня 2013 р.) та уточнена Вченою радою Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського (протокол № 2 від 28 вересня 2018 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є нове вирішення теоретико-прикладних проблем належної кримінально-правової охорони здоров'я особи, а також розробка на цій основі пропозицій щодо удосконалення чинного КК України та практики його застосування.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі задачі:

- висвітлити систему органів охорони здоров'я в Україні;
- визначити чинники соціальної обумовленості кримінальної відповідальності злочинів проти здоров'я особи;

- проаналізувати розвиток вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за злочини проти здоров'я особи, а також здійснити порівняльно-правовий аналіз злочинів проти здоров'я особи в межах КК України та законодавчих актів зарубіжних держав;
- сформулювати визначення «здоров'я особи» та обґрунтувати доцільність визнання здоров'я особи як самостійного об'єкта кримінально-правової охорони;
- розглянути специфіку суспільно-небезпечних діянь у злочинах проти здоров'я особи;
- визначити особливості об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених статтями 123 та 124 КК України;
- охарактеризувати наслідки у злочинах проти здоров'я особи;
- з'ясувати значення причинного зв'язку як ознаки об'єктивні ознаки складів злочинів проти здоров'я особи;
- розглянути суб'єктивну сторону складів злочинів проти здоров'я особи;
- встановити особливості ознак суб'єкта складів злочинів проти здоров'я особи;
- розкрити зміст кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складів злочинів проти здоров'я особи;
- здійснити розмежування злочинів проти здоров'я особи із суміжними злочинами та визначити проблемні питання їх кваліфікації;
- проаналізувати види і межі покарання за злочини проти здоров'я особи;
- на підставі проведеного дослідження сформулювати рекомендації щодо вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність та розробити пропозиції щодо внесення змін до КК України і практики його застосування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері правового забезпечення охорони життя та здоров'я особи.

Предметом дослідження є доктринальні, законодавчі та правозастосовчі проблеми кримінально-правової охорони здоров'я особи.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети, задач дослідження та його об'єкта і предмета. Під час виконання дослідження використані сучасні методи наукового пізнання, зокрема: *порівняльно-правовий* метод – слугував для комплексного дослідження законодавства про кримінальну відповідальність щодо охорони здоров'я особи інших держав та України. Зокрема, виявлені спільні та відмінні положення щодо забезпечення охорони здоров'я особи кримінально-правовими засобами в Україні та наявного світового досвіду (підрозділ 1.5); *історико-правовий* метод наукового дослідження – забезпечував можливість виокремлення правових закономірностей виникнення та розвитку кримінального законодавства щодо відповідальності за злочини проти здоров'я особи сьогодення та минулих років (1922, 1927, 1960, 2001) і практики його застосування. Це, в свою чергу, надає можливість окреслити шляхи вдосконалення злочинів проти здоров'я особи на сучасному етапі (дослідження розвитку вітчизняного законодавства (підрозділ

1.4); *системно-структурний* – надав можливість дослідити здоров'я особи із врахуванням міждисциплінарних зв'язків науки кримінального права із суміжними науками (підрозділ 2.2.2); *діалектичний метод* – використовувався для визначення змісту й структури злочинів проти здоров'я особи, формулювання їхніх понять та підстав кримінальної відповідальності, а також для вивчення інших проблем у їх розвитку та взаємозв'язку (розділ 1); *догматичний метод* – використовувався під час здійснення аналізу норм чинного законодавства щодо охорони здоров'я особи з метою виявлення в ньому недоліків та формування конкретних пропозицій з удосконалення правових норм, з огляду на їх відповідність міжнародним вимогам і стандартам у сфері охорони здоров'я особи (в усьому дослідженні); *соціологічний і статистичний* методи використовувалися під час дослідження злочинів проти здоров'я особи, зокрема для узагальнення юридичної практики; встановлення статистичних даних про кількість вчинених злочинів проти здоров'я особи (збирання, обробка та аналіз) (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2, 2.2.1, 2.2.2, 3.3, 4.3).

Емпіричну базу дослідження становлять дані офіційної статистики: Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України за період з 2009 до 2012 рр. щодо стану та структури злочинності; Центру медичної статистики МОЗ України за період з 2013 до 2017 рр. щодо кількості зареєстрованих осіб, які хворіють на соціальні хвороби; Генеральної прокуратури України за період з 2013 до 2017 рр. щодо єдиного звіту про злочини у державі; Судової влади України за період з 2013 до 2017 рр. щодо огляду даних про стан здійснення правосуддя; результати узагальнення матеріалів судової практики Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ за 2014 рік; матеріали судової практики, розміщеної в Єдиному державному реєстрі судових рішень, – 488 вироків судів України у кримінальних провадженнях (вивчались вирокі, ухвалені упродовж 2012–2017 років у різних регіонах України, за винятком Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей); архівні матеріали 43 кримінальних проваджень (справ); зведені дані анкетування респондентів з різних регіонів України, за винятком Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей, зокрема 114 суддів, 272 судово-медичних експертів загального профілю, 315 населення та науковців.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретичних і прикладних проблем злочинів проти здоров'я особи. Комплексний їх аналіз та узагальнення теоретичних, прикладних та нормативних проблем дозволив сформулювати висновки й пропозиції, які можуть сприяти подальшому розвитку науки кримінального права в частині злочинів проти здоров'я особи.

Найбільш важливими результатами, що відображають наукову новизну дисертаційного дослідження, є такі положення:

вперше:

- виявлені та систематизовані чинники соціальної обумовленості злочинів проти здоров'я особи (історичні, загальносоціальні, медичні, соціально-

економічні, міжнародно-правові, нормативні, кримінально-правові та кримінологічні чинники), завдяки яким встановлюється доцільність збереження кримінальної відповідальності за злочини проти здоров'я особи. З'ясовані тенденції їхньої кількісної, змістовної та якісної змін;

- на основі проведеного аналізу об'єктивної сторони складів злочинів проти здоров'я особи визначено їх особливості та запропоновано: передбачити однією з ознак тяжкого тілесного ушкодження – захворювання на наркоманію або токсикоманію; обґрунтовано, що шляхом бездіяльності тілесні ушкодження можуть бути вчинені не як самостійний злочин, а як наслідок інших злочинів, а також неприпустимість нормативного розміщення однієї з ознак тяжкого тілесного ушкодження – «втрата професійної працездатності»;

- обґрунтовано положення, що з метою встановлення ушкодження обличчя як знівечення, надати право судово-медичним експертам визначати міру спотворення обличчя і кінцевий ступінь тяжкості тілесного ушкодження, у випадках явного безсумнівного післятравматичного знівечення обличчя. Потрібно зазначити, що під час судового розгляду для встановлення «знівечення обличчя» додатково запрошують інших спеціалістів, а саме косметолога;

- запропоновано та аргументовано заміну термінології в положеннях КК України («душевне хвилювання» на «емоційне збудження», «втрата працездатності» на «пониження працездатності», «фізичний біль» на «біль», «психічна хвороба» на «психічні розлади»);

- обґрунтовано пропозицію щодо внесення змін до ч. 1 ст. 126 КК України, викласти в такій редакції: «1. Умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які завдали болю або спричинили незначні ушкодження без шкоди здоров'ю», оскільки зазначені наслідки не призводять до розладу здоров'я або незначної стійкої втрати загальної працездатності, належать до ушкоджень, які не заподіяли шкоду здоров'ю;

- запропоновано вважати неможливим встановлення такого критерію злочинів проти здоров'я людини як фізичний біль: у медицині відсутній такий термін, а суб'єктивна реакція особи та поріг больової чутливості (сприйняття) в різних людей неоднаковий, що призводить до хибності спроб виміряти силу болю (якісного) та штучно розширює межі судової дискреції.

удосконалено:

- дефініцію понять: медичне визначення «шкода здоров'ю» – порушення анатомічної цілості тканин, органів або їх функцій, що виникають від дії одного чи кількох факторів зовнішнього середовища – фізичних (механічних, термічних, барометричних, променистих тощо), хімічних та ін.; «страждання» – одне або декілька (два чи більше) разів або розірваних у часі діянь (дія або бездіяльність), що можуть включати в себе й властивості болю, не спричиняють видимих ознак на тілі людини, але викликають в особи негативні почуття, емоції (пригніченість) або інші негативні реакції;

- наукові позиції щодо встановлення особливостей ознак тяжкого тілесного ушкодження: втрата одного з парних органів, як втрату органу, а не як стійку

втрату загальної працездатності більш ніж на одну третину чи непоправного знівечення обличчя (у випадку втрати ока, що призвело до односторонньої сліпоти, бо протезування очного яблука здійснюється без оперативного втручання);

- деякі кваліфікуючі ознаки складів злочинів проти життя та здоров'я особи, зокрема: 1) (п. 14 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 121, 122, 126, 127, 129 КК України) та положення Загальної частини КК України (п. 3 ч. 1 ст. 67 КК України) «з мотивів расової, національної, релігійної, політичної, етнічної нетерпимості або нетерпимості, зумовленої майновим станом, місцем (регіоном) проживання або мовою спілкування»; 2) «із застосуванням зброї» (ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 127 КК України); 3) у ч. 2 ст. 122 КК України термін «примус» доцільно виключити, оскільки він охоплюється іншим терміном цієї статті – «залякування»; узагальнити коло осіб, щодо яких здійснюється залякування – «потерпілого або інших осіб»; 4) у ч. 2 ст. 133 КК України словосполучення «особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею» замінити на «особою, яка не має судимості, за даною статтею»;

- законодавче визначення анатомічних меж обличчя охоплюючи і вушні раковини, оскільки топографічна анатомія лицьового відділу голови, якою керуються судово-медичні експерти, визначає межі обличчя без вушних раковин;

- формулювання, що визначає сутність і ознаки «здоров'я» в медичному, соціальному та юридичному значеннях. «Здоров'я особи» – це форма (стан) життєдіяльності організму, що не має відхилень від норм (фізичних і психічних) залежно від біологічного віку, адаптація й діяльність у середовищі та суспільстві, що перебуває під кримінально-правовою охороною з моменту початку життя до настання біологічної смерті.

дістали подальшого розвитку:

- наукові положення з приводу кримінально-правової кваліфікації у випадку спричинення шкоди здоров'ю клонованій особі та спричинення шкоди здоров'ю особи за її згодою;

- пропозиції вчених щодо кваліфікації злочинів проти здоров'я особи з урахуванням специфіки їхніх об'єктивних і суб'єктивних ознак, розмежування їх від інших злочинів розділу II «Злочини проти життя та здоров'я особи» КК України та між собою;

- положення щодо криміналізації погрози заподіяння шкоди здоров'ю, якщо були реальні підстави побоюватися її здійснення, що потребує внесення змін до ст. 129 КК України;

- пропозиція виключити спосіб – побої, мучення, інші насильницькі дії в статті 127 (Катування) КК України, як такий, що не впливає на кваліфікацію та переобтяжує диспозицію статті;

- аргументи, згідно з якими потрібно доповнити альтернативну санкцію в деяких статтях злочинів проти здоров'я особи основним покаранням у вигляді штрафу. Така пропозиція ґрунтується на тому, що у судовій практиці непоодинокі випадки звільнення від покарання у зв'язку з неможливістю

застосуванням до особи жодного із видів покарання, передбаченого певною санкцією статті Особливої частини КК України;

- пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства та інших підзаконних нормативно-правових актів у сфері охорони здоров'я особи.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки та пропозиції дисертанта можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого пізнання і розвитку вчення про злочини, що посягають на здоров'я особи (акт впровадження Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського від 09.10.2018);

– *законотворчій діяльності* – для удосконалення окремих положень КК України, інших законів та підзаконних актів (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 08.05.2018 № 04-18/3-853; акт впровадження Тернопільського обласного бюро судово-медичної експертизи від 07.11.2018; лист народного депутата Антонюка Андрія Федоровича від 06.11.2018);

– *освітньому процесі* – під час викладання курсів Загальної і Особливої частин кримінального права, а також у ході підготовки спецкурсів, присвячених проблемам кримінальної відповідальності за злочини проти життя та здоров'я особи, курсів медичного права або судової медицини, для підвищення рівня правових знань медичних працівників та судово-медичних експертів, під час підготовки навчальної й навчально-методичної літератури з кримінального, медичного права та судової медицини (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Національної академії внутрішніх справ від 12.06.2017 № 4617-329; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського від 06.11.2018);

– *практичній діяльності* – впровадження в практичну діяльність органів досудового розслідування (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 09.02.2018; Довідка про впровадження Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 01.11.2018 № 020889-5/18).

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднювались на 14 всеукраїнських, 15 міжнародних, 2 науково-практичних, 5 науково-теоретичних конференціях, 3 семінарах: «Теоретичні та практичні проблеми удосконалення діяльності кримінально – виконавчої системи України» (м. Київ 4 травня 2011 р.); «Правові реформи в Україні: матеріали III Всеукраїнської науково-теоретичної конференції» (м. Київ, 6 жовтня 2011 р.); «Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права» (м. Луганськ, 19–20 квітня 2012 р.); «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 11 жовтня 2012 р.); «Розкриття злочинів за новим кримінальним процесуальним кодексом України» (м. Київ, 8 листопада 2012 р.); «Перспективи втілення демократичних цінностей та реалізація прав людини в Україні» (м. Київ, 24 квітня 2013 р.); «Правові реформи в Україні: проблеми та перспективи» (м. Київ, 16 жовтня 2013 р.); «Проблемні питання стану

дотримання захисту прав людини в Україні» (м. Київ, 5 грудня 2013 р.); «Мовна ситуація та мовна політика в Україні» (м. Київ, 28 лютого 2014 р.); «Особливості та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні» (м. Київ, 15 квітня 2014 р.); «Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції» (м. Київ, 30 жовтня 2014 р.); «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 21 листопада 2014 р.); «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (м. Київ, 10 грудня 2014 р.); «Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України» (м. Київ, 12 березня 2015 р.); «Морально-етичні засади реформування кримінального законодавства України» (м. Дніпропетровськ, 10 квітня 2015 р.); «Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції в умовах євроінтеграції України: юридичні та суспільні аспекти» (м. Київ, 23 квітня 2015 р.); «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи» (м. Київ, 27 листопада 2015 р.); «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 29 жовтня 2015 р.); «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (м. Київ, 24 грудня 2015 р.); «Людина, суспільство і держава в умовах реформ та інновацій» (м. Київ, 25 лютого 2016 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 25 березня 2016 р.); «Актуальні питання державотворення в Україні» (м. Київ, 20 травня 2016 р.); «Актуальні проблеми вітчизняного права в дослідженнях молодих вчених» (м. Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.); «Протидія злочинності: теорія та практика» (м. Київ, 19 жовтня 2016 р.); «Идеал свободной человеческой личности: от международных пактов о правах человека к современной Конституции» (г. Минск, 16 декабря 2016 г.); «Пріоритетні завдання та стратегії розвитку юриспруденції у світовій науці» (Словацька Республіка, м. Сладковічево, 28–29 жовтня 2016 р.); «Сучасні погляди на актуальні питання правових наук» (м. Запоріжжя, 25–26 листопада 2016 р.); «Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Харків, 18–19 листопада 2016 р.); «Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми» (м. Київ, 24 лютого 2017 р.); «Забезпечення прав і свобод людини: сучасний стан і перспективи розвитку» (м. Київ, 21 квітня 2017 р.); «Актуальные вопросы современной юридической науки: теория, практика, методика» (г. Минск, 19 мая 2017 г.); «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (м. Львів, 10 листопада 2017 р.); «Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства» (м. Краків, 29 листопада – 1 грудня 2017 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 16–17 лютого 2018 р.); «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» (м. Київ, 27 лютого 2018 р.); «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 30 березня 2018 р.); «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 20 квітня 2018 р.); «Права і свободи людини та їх забезпечення в умовах несвободи» (м. Чернігів, 1 листопада 2018 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційного дослідження, відображено у 66 наукових працях, серед яких дві монографії, 17 статей у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 7 статей у зарубіжних періодичних виданнях, 39 тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, круглих столів, та 1 публікація, яка додатково відображає наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, що включають 15 підрозділів та три пункти, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 539 сторінок, із них обсяг основного тексту – 411 сторінок, списку використаних джерел – 77 сторінок (743 найменування), 16 додатків на 51 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її мету, задачі, зв'язок із програмами, планами, темами наукових досліджень, викладено положення й висновки, які визначають наукову новизну, методологічні засади, розкрито практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та висвітлення у публікаціях.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні та прикладні засади дослідження кримінально-правової охорони здоров'я особи» складається із п'яти підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Кримінально-правова охорона здоров'я особи як конституційна гарантія забезпечення прав і свобод людини»* з'ясовано, що упорядкована система охорони здоров'я особи врегульована чинним законодавством України. Розкрито зміст категорії «здоров'я особи» в медичному, соціальному та юридичному значеннях на основі аналізу міжнародного на національного законодавства.

Здійснено аналіз конституційних норм, що стосуються охорони здоров'я особи. Визначено, що охорона здоров'я особи регламентована Основами законодавства України про охорону здоров'я та іншими нормами законодавства України з питань охорони здоров'я. Доведено, що конституційні положення щодо охорони здоров'я особи, відображені в повній мірі у заборонних нормах КК України.

Окреслене коло злочинних посягань у сфері охорони здоров'я особи. Наголошено, що розподіл цих злочинів на групи здійснюється залежно від їхнього структурного розміщення в КК України 2001 р. за родовим об'єктом. Виокремлюються такі групи злочинів: 1) злочини проти життя; 2) злочини проти здоров'я особи, до яких належать усі види тілесних ушкоджень (стст. 121–125, 128 КК України), побої і мордування (ст. 126 КК України), катування (ст. 127 КК України), зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 130 КК України) та зараження

венеричною хворобою (ст. 133 КК України); 3) злочини, що ставлять у небезпеку життя та здоров'я особи.

Залежно від особливостей об'єктивних та суб'єктивних ознак злочинів проти здоров'я особи здійснена їх кримінально-правова класифікація (за особливостями конструкції об'єктивної сторони; за спричиненими наслідками; за формою вини).

У підрозділі 1.2 *«Методологія та стан наукового дослідження проблем кримінально-правової охорони здоров'я особи»* встановлено, що у зв'язку з багатоманітністю наукових дисциплін, що відрізняються одна від одної не тільки характером і змістом об'єкта вивчення, а й специфічними, так званими конкретними науковими методами, які, в свою чергу, класифікуються за різними ознаками. Для здійснення дослідження кримінально-правової охорони здоров'я особи використано: порівняльно-правовий, історико-правовий, системно-структурний, діалектичний, догматичний, статистичний та соціологічний методи. Сукупність цих методів дозволяють забезпечити всебічність та повноту дослідження кримінально-правової охорони здоров'я особи.

Проаналізовані наукові роботи А. В. Байлова, О. Ф. Бантишева, Г. Є. Болдаря, В. І. Борисова, Л. П. Брич, В. М. Бурдіна, А. Г. Гаркуши, О. В. Грищенко, А. О. Данилевського, О. В. Денисової, О. М. Джузи, В. В. Коваленка, М. Й. Коржанського, Є. В. Корнієнко, О. В. Лахової, О. П. Литвина, В. М. Лінова, І. І. Митрофанова, В. Є. Михайлова, Л. А. Наконечної, А. В. Савченка, О. Б. Сибалю, В. В. Сташиса, Г. Н. Телесницького, Н. В. Уварової, С. В. Хилюк, О. М. Храмцова, А. О. Червяцовой, Є. В. Шевченка, Л. р. Шувальської, О. Н. Ярмиша та інших науковців, у дослідженнях яких здійснюється кримінально-правова характеристика деяких злочинів проти здоров'я особи, визначені дискусійні положення та встановлені шляхи їх вирішення.

Встановлено, що дисертаційні роботи, як правило, присвячені аналізу окремих складів злочинів, що стосуються кримінально-правової охорони здоров'я особи, а деякі наукові дослідження означеної проблематики були проведені та опубліковані ще до прийняття КК України 2001 року. Поза увагою вітчизняних учених залишаються окремі норми КК України, які потребують комплексного вивчення злочинів проти здоров'я особи. З'ясовано, що неповно досліджені проблемні питання ознак тілесних ушкоджень, побоїв, мордувань, катувань, а надані часткові роз'яснення не відповідають положенням судової медицини.

У підрозділі 1.3 *«Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності злочинів проти здоров'я особи»* доведено, що передумовою криміналізації певного діяння, у результаті чого здійснюється відповідне його закріплення в нормативно правовому акті – КК України, є встановлення чинників, що обумовили необхідність встановлення ряду кримінально-правових заборон. Установлено для констатації соціальної обумовленості злочинів проти здоров'я особи та виокремлено такі чинники: історичні (розвиток і становлення

українського кримінального законодавства здійснювався шляхом використання напрацювань КК УСРР 1922, 1927 рр., УРСР 1960 р.)², загальносоціальні (вплив релігії та моралі на формування суспільної необхідності і політичної доцільності встановлення кримінальної відповідальності за злочини проти здоров'я особи), медичні (спеціальні знання в галузі судової-медицини зробили можливим здійснити поділ тілесних ушкоджень на види), соціально-економічні (втрата особою соціальної активності як повноцінного члена суспільства та витрати з бюджету пов'язані з лікуванням та реабілітацією такої особи), міжнародно-правові (прийняття кримінально-правових норм шляхом імплементації міжнародних норм і стандартів у національне законодавство), нормативні (система національних правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері захисту здоров'я особи), кримінально-правові (суспільна небезпечність злочинів та подальше їхнє формулювання у диспозиціях статей та санкцій як узагальнених видів і розмірів покарань за ці суспільно небезпечні діяння) та кримінологічні (поширеність у суспільстві посягань на здоров'я особи, їх динаміка, структура та стан злочинності). У результаті проведення аналізу злочинів проти здоров'я особи до прийняття КК України 2001 р. було встановлено, що показники є стабільними, проте високими.

У підрозділі 1.4 *«Розвиток вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за злочини проти здоров'я особи»* здійснено порівняльну характеристику КК УСРР (1922, 1927 рр.), УРСР (1960 р.) та КК України (2001 р.) щодо розвитку вітчизняного кримінального законодавства в частині злочинів проти здоров'я особи. Установлено, що кінцевим результатом цього дослідження має бути його критичне осмислення на предмет можливості впровадження у теорію кримінального права та у практику його застосування. З урахуванням цього у роботі сформульовано відповідні теоретичні пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства України.

Доведено, що чинний КК України, порівняно з попередніми вітчизняними КК, значно підвищив рівень охорони здоров'я особи, криміналізувавши нові суспільно небезпечні діяння. Визначені позитивні моменти - уточнені деякі ознаки тілесних ушкоджень. Водночас існує багато суперечливих питань, у тому числі щодо понять, які містяться в чинному КК України.

У підрозділі 1.5 *«Зарубіжне законодавство про кримінальну відповідальність за злочини проти здоров'я особи»* встановлено, що на законодавство про кримінальну відповідальність вплинув той факт, що Україна більше 70-ти років входила до складу єдиної держави. Це визначило напрям розвитку кримінального законодавства, а з набуттям незалежності України зумовило необхідність його зміни та суттєвого удосконалення.

Констатовано, що законодавчі акти про кримінальну відповідальність окремих зарубіжних країн різною мірою охороняють здоров'я особи (меншою мірою – це КК, що ми віднесли до змішаного, релігійного й традиційного типів; більшою – кримінальне законодавство, що належать до романо-германського та

² У тексті підрозділів автореферату та дисертаційного дослідження використовуємо скорочені історичні назви країн.

англо-американського типу). Це зумовлено тим, що: 1) некриміналізовані такі діяння, як «побої і мордування», «катування», «зараження венеричними хворобами»; 2) у деяких статтях неконкретизовані наслідки злочинів; 3) термінологія, що міститься в статтях, запозичена з міжнародних нормативно-правових актів, не має медичної регламентації.

Обґрунтовано, що деякі положення зарубіжного кримінального законодавства є прикладом для наслідування їх у вітчизняному кримінальному законодавстві.

Розділ 2 «Об'єктивні ознаки складів злочинів проти здоров'я особи» складається з двох підрозділів та трьох пунктів.

У підрозділі 2.1 «Кримінально-правова характеристика об'єкта складів злочинів проти здоров'я особи» проаналізовано актуальні питання особливостей об'єкта складів злочинів проти здоров'я особи.

З урахуванням досліджених теоретичних положень, а також на підставі аналізу чинного законодавства, що регулює подібного роду суспільні відносини, родовим та безпосереднім об'єктами злочинів проти здоров'я особи є здоров'я.

Визначено положення медичної науки та юриспруденції, згідно з якими «здоров'я» – це категорія, що є динамічною та визначається незалежно від його стану, що може виступати розмежувальною ознакою складів злочинів один від одного.

У підрозділі 2.2 «Кримінально-правова характеристика об'єктивної сторони складів злочинів проти здоров'я особи» встановлено юридично значущі об'єктивні ознаки, властиві злочинним посяганням на здоров'я особи - об'єктивна сторона складів злочинів проти здоров'я особи.

Обґрунтовано, що до обов'язкових ознак об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених статтями 123, 124 КК України, потрібно віднести, крім суспільно небезпечного, дії, наслідки та причинний зв'язок і обстановку вчинення злочину. Під «насильством» у ст. 123 КК України потрібно розуміти фізичний та/або психічний вплив на особу, що викликає сильне душевне хвилювання, який має суспільно небезпечний характер і є кримінально карним та виявляється в заподіянні шкоди здоров'ю в будь-якій формі. Для розуміння терміна «тяжка образа» потрібно керуватися суб'єктивним критерієм, тобто індивідуальним сприйняттям винним змісту такої образи. Це зумовлено тим, що кожна людина по-різному може сприймати певні дії, залежно від її емоційних, вікових особливостей, типу темпераменту, належності до соціальних груп, релігійних переконань тощо. З урахуванням положень медичної науки запропоновано заміну термінології «душевне хвилювання» на «емоційне збудження».

Пункт 2.2.1 «Суспільно небезпечне діяння як ознака об'єктивної сторони складів злочинів проти здоров'я особи» присвячено аналізу основної ознаки об'єктивної сторони злочинів проти здоров'я особи.

Встановлено, що усі види умисних тілесних ушкоджень (стст. 121, 122, 123, 124, 125 КК України) вчиняються шляхом дії (це підтримано 46,78 %

опитаними респондентами, інші 36,86 % визначились у тому, що ці злочини можуть вчинятися і шляхом бездіяльності; 16,38 % респондентам було важко визначитися з відповіддю). Вперше констатовано, що шляхом бездіяльності тілесні ушкодження (стст. 121, 122, 125 КК України) можуть бути вчинені не як самостійний злочин, а як наслідок інших злочинів. Установлено, що об'єктивна сторона злочинів, передбачених статтями 126, 127, 128, 130, 133 КК України, можуть вчинятися як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності.

Охарактеризовані й інші обов'язкові ознаки об'єктивної сторони складів злочинів проти здоров'я особи - спосіб вчинення злочину (стст. 126, 127 КК України). З'ясовано, що законодавчо визначений у ст. 127 КК України спосіб вчинення злочину не впливає на кваліфікацію та переобтяжує диспозицію статті.

У пункті 2.2.2 «Суспільно-небезпечні наслідки складів злочинів проти здоров'я особи: поняття, види та кримінально-правове значення» надано визначення «шкода здоров'ю», «страждання» та їх кримінально-правове значення.

Доведено, що теорія кримінального права в частині злочинів проти здоров'я особи тісно пов'язана із судовою медициною, така особливість: 1) допомагає під час встановлення особливостей однієї з ознак тяжкого тілесного ушкодження – втрата одного з парних органів (з чим погодились 72 % опитаних судово-медичних експертів); 2) унеможливорює нормативного розміщення однієї з ознак тяжкого тілесного ушкодження – «втрата професійної працездатності»; 3) сприяє заміні термінології «втрата загальної працездатності» на «пониження загальної працездатності» та «психічне захворювання», «душевна хвороба», «психічна хвороба» на «психічний розлад»; 4) установлює необхідність законодавчого визначення «меж обличчя» та надання судово-медичним експертам права визначати не лише невиправність ушкодження обличчя, але і його знівечення – встановлювати міру спотворення обличчя і кінцевий ступінь тяжкості тілесного ушкодження, у випадках явного безсумнівного післятравматичного знівечення обличчя; 5) доводить, що на практиці виникають ускладнення в розумінні суспільно небезпечних наслідків злочинів проти здоров'я особи (фізичний біль, сильний фізичний біль, фізичні страждання, моральні страждання), запропоновано в стст. 126, 127 КК України виключити термін «фізичний біль».

Обґрунтовано: 1) передбачити одним із суспільно небезпечних наслідків умисного тяжкого тілесного ушкодження – «захворювання на наркоманію або токсикоманію»; 2) пропозиція щодо декриміналізації легкого тілесного ушкодження (ч. 1 ст. 125 КК України); 3) ст. 126 КК України викласти таким чином: «1. Умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які спричинили незначні тілесні ушкодження без шкоди здоров'ю».

У пункті 2.2.3 «Проблеми встановлення причинного зв'язку у складах злочинів проти здоров'я особи» конкретизовано, що склад злочинів проти здоров'я особи – тяжке тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, та свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом

імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини (ч. 1 ст. 121, ч. 1 ст. 130 КК України) – це формальний склад злочину. Інші статті 121–128, 130 та 133 КК України за особливостями конструкції об'єктивної сторони складу злочину належать до матеріальних. Наголошено, що встановлення всіх ознак (діяння, наслідок, причинний зв'язок) є обов'язковим для правильної кваліфікації.

Установлено, що на практиці різні «суб'єкти» (як судово-медичні експерти, так працівники правоохоронних органів) визначають по-різному причинний зв'язок у злочинах проти здоров'я особи: судово-медичні експерти – між ушкодженням і смертю особи, а працівники правоохоронних органів – між діянням (дія або бездіяльність) та наслідками, що настали. Під час встановлення причинного зв'язку в разі заподіяння умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого працівники правоохоронних органів, обов'язково мають встановлювати його ланки (етапи). Перша ланка – встановлення причинного зв'язку між діянням і суспільно небезпечним наслідком у вигляді тяжких тілесних ушкоджень. Друга ланка – встановлення причинного зв'язку між тяжким тілесним ушкодженням та смертю особи. Ці ланки поєднані між собою та взаємодоповнюють одна одну, тобто їхнє окреме існування неможливе.

Розділ 3 «Суб'єктивні ознаки складів злочинів проти здоров'я особи» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Кримінально-правова характеристика суб'єкта складів злочинів проти здоров'я особи»* приділено увагу дослідженню суб'єкта складів злочинів проти здоров'я особи. Констатовано, що деякі із злочинів проти здоров'я особи (стст. 121–128 КК України), можуть вчинятися виключно загальним суб'єктом злочину (фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності). У статтях, що передбачають кримінальну відповідальність за зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК України) та ч. 2, 3 ст. 130 КК України – спеціальний суб'єкт злочину (особа, яка є носієм ВІЛ). У ч. 1, 4 ст. 130 КК України суб'єктом складу злочину може бути загальний та/або спеціальний.

Цілком виправданим є встановлення кримінальної відповідальності за деякі умисні злочини проти здоров'я особи з 14 років (стст. 121, 122 КК України). Підтримана пропозиція науковців внести корективи у визначення вікового порогу суб'єкта складу злочину ст. 127 КК України.

Встановлено, що людина-клон у правах та обов'язках прирівнюється до людини. У випадку вчинення злочину людиною-клоном кримінальна відповідальність повинна наставати за «загальним» правилом. З'ясовано перелік обставин, за наявності яких особу не притягують до кримінальної відповідальності у випадку спричинення шкоди здоров'ю під час спортивних змагань.

Підрозділ 3.2 «Особливості вини у злочинах проти здоров'я особи» висвітлює основні проблеми суб'єктивної сторони злочинних посягань на

здоров'я особи. Підкреслено особливу значущість правильної оцінки суб'єктивних ознак поведінки суб'єкта злочину.

Визначено, що у теорії кримінального права дискусійними залишаються питання щодо термінології: «змішана» і «подвійна», «складна» й «комбінована» форми вини та її видів. Для характеристики умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК України), використано термінологію «подвійна форма вини». Умисел (прямий, непрямий) до дії, до наслідків у вигляді смерті потерпілого – необережна форма вини (злочинна самовпевненість або злочинна недбалість).

Встановлено, що тілесні ушкодження характеризуються умисною формою вини (стст. 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127 КК України). Щодо досліджуваних злочинів, вина яких виражається у формі необережності (злочинної самовпевненості чи злочинної недбалості), це ст. 128 КК України. Виключно з прямим умислом вчиняються злочини, що передбачені ч. 2 стст. 121, 122, 126, 127 КК України.

Наголошено, що «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання» (ст. 123 КК України), характеризується наявністю прямого чи непрямого умислу та емоційного стану винної особи, що певною мірою знижує її здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними. Суб'єктивну сторону зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 130 КК України) в кожній частині визначено окремо. У ч. 1 ст. 130 – непрямий умисел та злочинна самовпевненість»; ч. 2, 3 ст. 130 – злочинна самовпевненість та злочинна недбалість і ч. 4 ст. 130 – прямий та непрямий умисел. Зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК України) як суб'єктивна сторона цього складу злочину характеризується виною у формі умислу (прямий та непрямий), а також злочинної самовпевненості.

У підрозділі 3.3 «Мотив, мета та емоційний стан як ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів проти здоров'я особи» запропоновано класифікація мотиву, мети, емоційного стану: 1) за розміщенням у структурі КК України; 2) за впливом на формулу кваліфікації.

Встановлено, що в статтях розділу II Особливої частини КК України, які передбачають кримінальну відповідальність за злочини проти здоров'я особи, законодавець визначає такі обов'язкові ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів, що потребують обов'язкового встановлення: вина, мотив, мета та емоційний стан.

Зроблено висновок про обмеження переліку мети в ч. 1 ст. 127 КК України. Доведено, що примус особи вчинити певне діяння дублює альтернативну мету катування – залякування, а інша визначена мета злочину - дискримінація особи конкурує з ч. 2 ст. 127 КК України – застосування катувань з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Аналіз суб'єктивної сторони складу злочину передбаченого ст. 123 КК України дозволяє констатувати, що вина характеризується не лише умислом, а й таким емоційним станом винного, який значною мірою знижував його

здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними. Запропоновано внести корективи в положення статей (ч. 4 ст. 36, ч. 3 ст. 39, п. 7 ч. 1 ст. 66, 116 та 123) КК України щодо використання термінології «сильне душевне хвилювання» з подальшою заміною її на «стан сильного емоційного збудження».

Розділ 4 «Особливості кваліфікації та покарання за злочини проти здоров'я особи» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 «Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складів злочинів проти здоров'я особи» встановлені обтяжуючі ознаки складів злочинів проти здоров'я особи, які у теорії кримінального права викликають дискусії щодо певної термінології (погроза, примус, залякування, насильство).

Психічне насильство включає в себе погрозу, залякування та примус. Наведено пояснення щодо недоцільності виокремлювати «примус» у ч. 2 ст. 122 КК України як одну з кваліфікуючих ознак цієї статті, оскільки примушення особи вчинити певні дії, що суперечать волі даної особи є метою залякування. Крім того, розбіжність у статтях (ч. 2 стст. 121, 122 КК України) щодо кола осіб, до яких може бути застосовано залякування, призводить до плутанини або неправильного розуміння. У такому випадку доцільно встановити це коло осіб у кожній конкретній статті КК України або визначити кваліфікуючу ознаку цих статей - «залякування потерпілого або інших осіб».

Установлено сутність кваліфікуючої ознаки - вчинення на замовлення (ч. 2 ст. 121 КК України).

Звернено увагу на неповноту формулювання кваліфікуючої ознаки (ч. 2 стст. 121, 122, 126, 127 КК України) – з мотивів расової, національної та релігійної нетерпимості. Запропоновано розширити можливі мотиви вчинення злочинів проти здоров'я особи та інших злочинів на «мотиви расової, національної, релігійної, політичної, етнічної нетерпимості або нетерпимості, зумовленої майновим станом, місцем (регіоном) проживання або мовою спілкування». Цю пропозицію підтримала більшість опитаних респондентів-суддів (45 %) щодо запровадження в кримінальне законодавство України такого нововведення.

Проведений аналіз статей КК України доводить, що в деяких статтях Особливої частини як кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки виділяє «малолітню» та «неповнолітню» особу. У результаті аналізу дискусійної термінології та чинного законодавства запропоновано визначити в ч. 3 стст. 130, 133 КК України - вчинення цього злочину щодо малолітньої особи.

Обґрунтована пропозиція здійснити заміну термінології – «вчинення злочину особою, раніше судимою за даний злочин» на «особою, яка не має судимості за даною статтею».

У підрозділі 4.2 «Розмежування злочинів проти здоров'я особи від суміжних злочинів» обґрунтовано, що для повної, точної, об'єктивної і правильної кваліфікації, а також розмежування злочинів проти здоров'я особи, що передбачені розділом II Особливої частини КК України, потрібно досліджувати всі юридичні ознаки. Критеріями розмежування слугують суб'єктивні та об'єктивні ознаки, які в сукупності становлять склад злочинів.

Злочини проти здоров'я особи відрізняються між собою однією з ознак об'єктивної сторони складу злочину – наслідки, це тілесні ушкодження трьох ступенів: тяжке, середньої тяжкості і легке, а також фізичний біль, сильний фізичний біль, фізичні страждання, моральні страждання, зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, зараження венеричною хворобою; спосіб вчинення злочину (стст. 126, 127 КК України); обстановка вчинення злочину (стст. 123, 124 КК України). За ознаками суб'єктивної сторони складу злочину – умисні та необережні, а також розмежувальною ознакою може слугувати мотив, мета злочину (ч. 1 ст. 127 КК України) та емоційний стан (ст. 123 КК України). Сформульовано рекомендації щодо кваліфікації таких злочинів з урахуванням зазначених особливостей.

Установлено, що відсутність роз'яснень (нової постанови) щодо особливостей кваліфікації злочинів проти здоров'я особи призводить до дискусій в теорії. На практиці це призводить до непоправних помилок і порушення прав та свобод людини і громадянина.

У підрозділі 4.3 «Караність злочинів проти здоров'я особи» за результатами аналізу санкцій злочинів проти здоров'я особи розділу II КК України констатовано, що найбільш поширеними основними видами покарання, що застосовується судами є: штраф (ч. 1, 2 ст. 125 та ч. 1 ст. 126 КК України); позбавлення волі (ч. 1, 2 ст. 121, ч. 1, 2 ст. 122, ст. 123, ч. 2 ст. 126, ч. 1, 2 ст. 127 КК України); обмеження волі (ч. 1 ст. 122, ст. 123, ст. 124, ч. 2 ст. 125, ч. 2 ст. 126, ст. 128 КК України) застосовується судами в мінімальному розмірі та громадські роботи в ч. 1 ст. 125, ч. 1 ст. 126, ст. 128 КК України. Виправні роботи призначають рідше за попередні види покарань в ст. 123, ст. 124, ч. 1 ст. 126, ст. 128 КК України. Під час призначення покарання застосовуються положення ст. 75 «Звільнення від відбування покарання з випробуванням» з іспитовим строком.

Під час призначення покарання за злочини проти здоров'я особи простежується тенденція, що в альтернативних санкціях, в аналізованих нами провадженнях (справах), суди мало застосовували такий вид покарання, як виправні роботи. У контексті дослідження покарань за злочини, що посягають на здоров'я особи, подана аргументація щодо недоцільності віднесення будь-яких із цих злочинів до категорії кримінальних проступків. Доведена необхідність у статтях 123, 124 та 128 КК України передбачити такий вид покарання як штраф.

Розділ 5 «Перспективи удосконалення положень кримінального законодавства в сфері боротьби зі злочинами проти здоров'я особи» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 5.1 «Проблеми нормативної дефініції кримінальної відповідальності за посягання на здоров'я особи» встановлено, що окремі положення законодавства, яке здійснює охорону здоров'я особи, містить суперечливу термінологію (небезпечне для життя в момент заподіяння; втрата органу; втрата органом його функції; психічна хвороба; втрата працездатності;

непоправне знівечення обличчя; тортури; фізичний біль, сильний фізичний біль; мучення; мордування; стан сильного душевного хвилювання).

Наголошено, що Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень МОЗ України, якими в роботі користуються судово-медичні експерти, не відповідають положенням КК України та іншим нормативно-правовим актам. Проведене анкетування практичних працівників щодо ефективності норм (стст. 121–128, 130, 133 КК України) підтверджує, що ці норми закону України про кримінальну відповідальність є недостатньо ефективними – 30,38 %, ефективними – 60,76 %, високоефективними – 6,33 %, не надали відповіді – 2,53 %.

У підрозділі 5.2 *«Перспективи розвитку кримінально-правових норм злочинів проти здоров'я особи»* за результатами дослідження сформульовано ряд теоретичних та практичних висновків, розроблене авторське бачення вдосконалення чинного кримінального законодавства, що підтверджується опитуванням суддів (позитивну відповідь надали 57 % щодо подальшої потреби змін та доповнень стст. 121–128, 130 та 133 КК України). Однак таких змін потребують не лише положення Особливої частини, а й певні статті Загальної частини КК України.

Обґрунтовано доцільність розробки кардинально нової постанови з відображенням у ній особливостей кваліфікації злочинів проти життя та здоров'я особи, визначення оціночної термінології, що зазначена в розділі II Особливої частини КК України. З метою подальшого удосконалення законодавства України запропоновано розробити Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень у новій, адаптованій до положень КК України редакції.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації наведено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що полягає у виробленні моделі належної кримінально-правової охорони здоров'я особи, а також розроблено на цій основі пропозиції щодо удосконалення чинного КК України та практики його застосування. Комплексне дослідження кримінально-правової охорони здоров'я особи з позицій підвищення оцінки її ефективності дає підстави для таких висновків і пропозицій:

1. Охорона здоров'я особи є однією з функцій держави. В Україні на державному рівні затверджена та функціонує цілісна організаційно-правова система. Основу державної політики у сфері охорони здоров'я формує Верховна Рада України шляхом законодавчого закріплення відповідних положень. Кабінет Міністрів України організує розробку та здійснення державних цільових програм, створює економічні, правові та організаційні механізми, що стимулюють ефективну діяльність у сфері охорони здоров'я. Органи охорони здоров'я (центральний орган виконавчої влади та інші центральні органи виконавчої влади) реалізують державну політику у сфері

охорони здоров'я. Охороною здоров'я у світовому масштабі займається Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Науковий аналіз Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та преамбули Статуту ВООЗ і чинного КК України дозволяє припустити, що під здоров'ям особи в медичному, соціальному та юридичному значеннях потрібно розуміти форму (стан) життєдіяльності організму, що не має відхилень від норм (фізичних і психічних) залежно від біологічного віку, адаптація й діяльність у середовищі та суспільстві, що перебуває під кримінально-правовою охороною з моменту початку життя до настання біологічної смерті. Складовими здоров'я особи є показники фізичного, психічного та соціального (духовного) здоров'я.

2. Конституція України закріплює права і свободи людини та громадянина, визначає їх види. Ці права, їх зміст та обсяг за жодних умов не можуть порушуватися. Особливостями норм КК України (стст. 121–128, 130, 133 КК України) є те, що вони стають на захист особи, її здоров'я від злочинних посягань, які позачергово охороняються Конституцією України. Визначено, що конституційні положення щодо охорони здоров'я особи відображені повною мірою у заборонних нормах КК України.

У процесі узагальнення положень КК України норми, що передбачають кримінальну відповідальність за шкоду здоров'ю особи, закріплені не лише у Розділі II Особливої частини КК України, але й в нормах інших розділів Особливої частини КК України, що також несуть на собі навантаження забезпечити охорону здоров'я (злочини проти волі, честі та гідності (Розділ III), злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості (Розділ IV) та ін.).

3. За результатами дослідження питання соціальної обумовленості кримінальної відповідальності злочинів проти здоров'я особи, запропоновано виокремити історичні, загальносоціальні, медичні, соціально-економічні, міжнародно-правові, нормативні, кримінально-правові та кримінологічні чинники, аналіз яких є достатнім для констатації соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за злочини проти здоров'я особи.

4. Чинний КК України (2001 р.), порівняно з попередніми Кодексами 1922, 1927, 1960 років, значно розширив межі охорони здоров'я особи, що є позитивним моментом. Водночас існує багато суперечливих питань, у тому числі щодо понять, які містяться в КК України, та розмежування злочинів один від одного. У подальшому це потребує окремих досліджень щодо охорони здоров'я особи від злочинних посягань та вдосконалення положень чинного законодавства.

Констатовано, що законодавчі акти про кримінальну відповідальність окремих зарубіжних країн різною мірою охороняють здоров'я особи (меншою мірою – це КК, що відносимо до змішаного, релігійного й традиційного типів; більшою – це КК, що належать до романо-германського та законодавства англо-американського типу). Це зумовлено тим, що не всі містять статті, які передбачають кримінальну відповідальність за «побої і мордування», «катування», «зараження венеричними хворобами» та ін. У деяких статтях «розмиті» ознаки тілесних ушкоджень або йдеться про злочинні дії

(насильницькі дії, напад) без подальшої конкретизації в статті злочинних наслідків. У статтях зарубіжних КК, які передбачають відповідальність за катування, в основному передбачено спеціального суб'єкта злочину, що відповідає положенням міжнародних нормативно-правових актів. Причому зразковими «кодексами», що містять найбільшу кількість якісних норм, покликаних охороняти здоров'я особи від злочинних посягань, необхідно назвати кримінальне законодавство Франції, США; або більш точно розкривають їх ознаки – КК Болгарії та КК пострадянських держав. Загалом деякі положення зарубіжного кримінального законодавства є прикладом для наслідування їх у вітчизняному кримінальному законодавстві.

5. На основі існуючої системи пов'язаних між собою елементів структури складу об'єкта злочинів проти здоров'я особи як об'єкта кримінально-правової охорони у найбільш загальному вигляді становить собою певну сукупність суспільних відносин щодо охорони прав і свобод людини і громадянина від злочинних посягань. Відповідно, детальний аналіз наданих теоретичних положень, а також положень чинного законодавства, що регулює цього роду суспільні відносини, дозволяє сформулювати поняття родового об'єкта розглянутих злочинів. Родовим об'єктом злочинів проти здоров'я особи є суспільні відносини із забезпечення охорони здоров'я особи, а саме форма (стан) життєдіяльності організму, що не має відхилень від норм (фізичних і психічних) залежно від біологічного віку, адаптації й діяльності в середовищі та суспільстві, що перебуває під кримінально-правовою охороною з моменту початку життя до настання біологічної смерті.

6. У процесі вивчення об'єктивної сторони складів злочинів проти здоров'я особи, а саме тілесних ушкоджень, очевидно те, що в теорії кримінального права не повною мірою досліджувалися питання спричинення тілесних ушкоджень (умисних) шляхом бездіяльності. Встановлено, що шляхом бездіяльності тілесні ушкодження можуть бути вчинені не як самостійний злочин, а як наслідок інших злочинів.

Також у науці кримінального права склалися різні точки зору щодо встановлення особливостей об'єктивної сторони складів злочинів, що передбачені ст.ст. 123, 124 КК України, про що свідчать судження відомих дослідників у цій сфері. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 123, 124 КК України, крім дії, наслідків, причинного зв'язку, є виключно обстановка злочину.

Детальний аналіз ст. 127 КК України «Катування», теоретичних положень кримінального права та практики його застосування дозволяє припустити, що: 1) заподіяння страждань особі як один з можливих наслідків може спричинитися як дією, так і бездіяльністю; 2) видалення способу вчинення злочину – побой, мучення, інші насильницькі дії, як такого, що не впливає на кваліфікацію та переобтяжує диспозицію статті.

7. Більшість посягань на здоров'я особи сконструйовано як злочини з матеріальним складом. Під час дослідження можливих спричинених наслідків, що визначені в Особливій частині КК України законодавець використовує різну

за значенням термінологію, що позначає один і той же наслідок «тілесне ушкодження» та «шкода здоров'ю». Злочини проти здоров'я особи нерозривно пов'язані із спричиненням шкоди здоров'ю особі (фізичної, психічної). Залежно від конкретних обставин учинення злочину і його виду шкода може мати різний, як правило, тяжкий, середньої тяжкості та легкий характер. Надано медичне визначення терміна «шкода здоров'ю» – порушення анатомічної цілості тканин, органів або їхніх функцій, що виникають від дії одного чи кількох факторів зовнішнього середовища – фізичних (механічних, термічних, барометричних, променистих тощо), хімічних тощо. У цьому визначенні шкода здоров'я між «порушенням анатомічної цілості...» «та їх функцій» треба поставити сполучник «або (чи)», інакше у тексті Правил можна це тлумачити як порушення цілості та функції органа. Доцільно також видалити біологічний і психічний фактори. До біологічного фактора належать усі вірусні і бактеріального походження інфекційні хвороби (грип, сифіліс, черевний тиф, холера, туберкульоз, вірусний гепатит, правець і багато інших), які не потрібно вважати шкодою здоров'ю. Психічний фактор – це сварка, конфлікт, переляк, стрес, депресія, що належить до сфери діяльності психіатрів, а не судово-медичних експертів.

Теорія кримінального права в частині злочинів проти здоров'я особи тісно пов'язана із судовою медициною, така особливість: 1) унеможливорює нормативного розміщення однієї з ознак тяжкого тілесного ушкодження – «втрата професійної працездатності» та настання таких злочинних наслідків – фізичний біль (ст. 126 КК України) та сильний фізичний біль (ст. 127 КК України), що є суто юридичними та неможливим у теорії і на практиці встановлення їхнього критерію; 2) допомагає під час встановлення особливостей однієї з ознак тяжкого тілесного ушкодження – втрата одного з парних органів; 3) сприяє заміні термінології в КК України з урахуванням положень медичної науки «душевне хвилювання» на «емоційне збудження», «втрата загальної працездатності» на «пониження загальної працездатності» та «психічне захворювання», «душевна хвороба», «психічна хвороба» на «психічний розлад».

Передбачити одним із суспільно небезпечних наслідків тяжкого тілесного ушкодження – «захворювання на наркоманію або токсикоманію», оскільки можливі випадки примусового введення в організм цих засобів (речовин), що може викликати в потерпілої особи хворобливу залежність та як результат невдалої конструкції ст. 314 КК України.

Визначити «страждання» – одне або декілька (два чи більше) разів або розірваних у часі діянь (дія або бездіяльність), що можуть включати в себе й властивості болю, не спричиняють видимих ознак на тілі людини, але викликають в особи негативні почуття, емоції (пригніченість) або інші негативні реакції.

Причинний зв'язок у злочинах проти здоров'я особи (прямого (безпосереднього) та опосередкованого) встановлюють різними «суб'єктами» відповідно до покладених на них обов'язків: працівниками правоохоронних

органів між діянням та наслідками, що настали; судово-медичними експертами між ушкодженням і смертю особи.

8. Відповідно до положень теорії кримінального права суб'єкт складів злочинів проти здоров'я особи переважно загальний (фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого настає кримінальна відповідальність відповідно до положень КК України). Згідно із ч. 2 ст. 22 КК України за вчинення злочинів проти здоров'я особи кримінальна відповідальність настає з 14 років за стст. 121, 122 КК України. В інших злочинах проти здоров'я особи кримінальна відповідальність настає з 16 років (стст. 123, 124, 125, 126, 128 КК України). Підтримано пропозицію внести корективи у визначення вікового порогу суб'єкта злочину катування (ст. 127 КК України) з 14 років.

Суб'єктом складу злочину, передбаченого ст. 130 КК України, є загальним (фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку) у чч. 1, 4 ст. 130 КК України та спеціальним (фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку, знає про своє захворювання) у чч. 1–4 ст. 130 КК України. Суб'єктом складу злочину, передбаченого ст. 133 КК України – спеціальний (фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку, знає про своє захворювання).

Установлено юридичний статус потенційного клону людини як суб'єкта складу злочину або потерпілого та визначено заборону дискримінації такої особи за ознакою генетичної спадковості. Встановлено особливості заподіяння шкоди здоров'ю особи під час спортивних змагань.

9. Залежно від особливостей суб'єктивної сторони складів злочинів проти здоров'я особи, вина яких виражається у формі умислу та необережності.

Встановлено, що виключно з прямим умислом вчиняються злочини, що передбачені ст. 127 «Катування» КК України та ч. 2 статей 121, 122, 126 КК України. Прямий та непрямий умисел – стст. 121, 122, 124, 125, 126 КК України. Необережною формою вини (злочинної самовпевненості чи злочинної недбалості) характеризується ст. 128 КК України. Частина 1 ст. 121 КК України – тяжке тілесне ушкодження (умисел прямий та непрямий), що спричинило смерть потерпілого (злочинна самовпевненість та злочинна недбалість). Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання (ст. 123 КК України), характеризується наявністю прямого чи непрямого умислу та емоційного стану винної особи, що певною мірою знижує її здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними.

Суб'єктивну сторону зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 130 КК України) в кожній частині визначено окремо. У ч. 1 ст. 130 – непрямий умисел та злочинна самовпевненість; ч. 2, 3 ст. 130 – злочинна самовпевненість та злочинна недбалість та ч. 4 ст. 130 – прямий та непрямий умисел. Зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК України) як суб'єктивна сторона цього складу злочину характеризується виною у формі умислу (прямий та непрямий), а також злочинної самовпевненості.

Запропоновано визначити в ч. 1 ст. 127 КК України альтернативну мету –

примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється.

Запропоновано класифікацію мотиву, мети, емоційного стану: 1) за розміщенням у структурі КК України (такі, що розташовані в Загальній та Особливій частинах КК України); 2) за впливом на формулу кваліфікації: обов'язкові, обов'язково-альтернативні, факультативні (необов'язкові). Обов'язкові – це ті, що передбачені певною (частиною) статтею Особливої частини КК України або однозначно зумовлені характером діяння. Обов'язково-альтернативні – законодавець у диспозиції статті Особливої частини КК встановлює два або більше їхніх видів. Факультативні або необов'язкові – це такі, що не впливають на формулу кваліфікації.

10. Більшість статей розділу II КК України, що стосуються злочинів проти здоров'я особи, містять кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки. Запропоновано такі зміни та доповнення:

– вчинення на замовлення (ч. 2 ст. 121 КК України), мають такі ознаки: дві та більше особи; єдиний умисел в осіб, які вчиняють злочин; можливість вчинення на замовлення лише злочину, суб'єктивна сторона якого виражається виною у формі умислу (прямий); матеріальний та нематеріальний характер; можливий розподіл ролей, що вплине на формулу кваліфікації, якщо цей злочин не вчинено групою осіб; різні способи вчинення злочину та знаряддя;

– з метою залякування (ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 126 КК України). Психічне насильство включає в себе погрозу, залякування та примус. Виокремлення «примусу» у ч. 2 ст. 122 КК України як однієї з кваліфікуючих ознак цієї статті недоцільно, оскільки метою залякування є примушування особи до вчинення певних дій, що суперечать волі цієї особи. Також доцільно конкретизувати коло осіб у злочинах проти здоров'я особи – «залякування потерпілого або інших осіб»;

– доповнити можливі мотиви вчинення злочинів проти здоров'я особи (ч. 2 стст. 121, 122, 126, 127 КК України) та інших злочинів такими, як «мотиви расової, національної, релігійної, політичної, етнічної нетерпимості або нетерпимості, зумовленої майновим станом, місцем (регіоном) проживання або мовою спілкування»;

– кваліфікуючою або особливо кваліфікуючою ознакою складу злочину передбачити малолітню особу у ч. 3 ст. 130 та ч. 3 ст. 133 КК України;

– заміну з чинної редакції статей КК України кваліфікуючу ознаку «вчинення злочину особою, раніше судимою за даний злочин» на «особою, яка має не має судимості за даною статтею».

11. Для повної, точної та об'єктивної кваліфікації, а також розмежування злочинів проти здоров'я особи, що передбачені розділом II КК України від інших злочинів Особливої частини КК України, необхідно досліджувати в сукупності всі юридичні ознаки (суб'єктивні – суб'єкт та суб'єктивна сторона складу злочину) та об'єктивні – об'єкт та об'єктивна сторона складу злочину)

злочинів проти здоров'я особи, що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як злочинне, що дозволить здійснити правильну кваліфікацію.

12. У процесі запровадження інституту кримінальних проступків деякі злочини проти здоров'я особи мають бути віднесені не до категорії кримінальних проступків, а до злочинів відповідної тяжкості.

Серед заходів кримінально-правового характеру за злочини проти здоров'я особи, які застосовуються в межах кримінальної відповідальності особи, за деякі злочини (стст. 123, 124, 128 КК України) пріоритетним є запровадження такого виду покарання – штраф. У свою чергу, застосування такого заходу, як звільнення від покарання та його відбування, має бути обмежено.

13. З'ясування проблем кримінально-правової охорони здоров'я особи дозволяє застосувати комплексний підхід у визначенні основних напрямів удосконалення нормативної регламентації кримінальної відповідальності за посягання на здоров'я особи і на їхній основі розробити цілісну теоретичну модель такої регламентації. У межах зазначених напрямів пропонується реалізувати зміни не лише в частині злочинів проти здоров'я особи КК України, а й інших його положень:

«Стаття 121. Умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю

1. Умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, тобто небезпечна для життя в момент спричинення, чи така, що призвела до втрати будь-якого органа, у тому числі одного з парних органів, або його функцій, психічних розладів або іншого розладу здоров'я, поєднаного зі стійким пониженням загальної працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправного знівечення обличчя, –

2. Умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, способом, що має характер мучення, або групою осіб, а також з метою залякування потерпілого або інших осіб, чи з мотивів расової, національної, релігійної, політичної, етнічної нетерпимості або нетерпимості, зумовленої майновим станом, місцем (регіоном) проживання або мовою спілкування або із застосуванням зброї, або вчинена на замовлення, або таке, що спричинило смерть потерпілого, –

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років»;

«Стаття 122. Умисне заподіяння середньої тяжкості шкоди здоров'ю

1. Умисне заподіяння середньої тяжкості шкоди здоров'ю, яка не є небезпечною для життя і не спричинила наслідків, передбачених у статті 121 цього Кодексу, але така, що спричинила тривалий розлад здоров'я або значне стійке пониження загальної працездатності менш як на одну третину, –

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені з метою залякування потерпілого або інших осіб або з мотивів расової, національної, релігійної, політичної, етнічної нетерпимості або нетерпимості, зумовленої майновим станом, місцем (регіоном) проживання або мовою спілкування або із застосуванням зброї, –

караються позбавленням волі від трьох до п'яти років»;

«Стаття 123. Умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю у стані сильного емоційного збудження

Умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю у стані сильного емоційного збудження, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, знущання або тяжкої образи з боку потерпілого, –

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років»;

«Стаття 124. Умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила злочин

«Умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила злочин, –

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років»;

«Стаття 125. Умисне заподіяння легкої шкоди здоров'ю

1. Умисне заподіяння легкої шкоди здоров'ю, що спричинила короточасний розлад здоров'я або незначне стійке пониження загальної працездатності, –

карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

2. Ті самі дії, вчинені з метою залякування потерпілого або інших осіб або з мотивів расової, національної, релігійної, політичної, етнічної нетерпимості або нетерпимості, зумовленої майновим станом, місцем (регіоном) проживання або мовою спілкування або із застосуванням зброї, –

караються позбавленням волі на строк до п'яти років»;

«Статтю 126. Побої або мучення

1. Умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які завдали болю або спричинили незначні ушкодження без шкоди здоров'ю, –

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот годин, або виправними роботами на строк до одного року.

2. Ті самі діяння, що мають характер мучення, вчинені групою осіб або з мотивів расової, національної, релігійної, політичної, етнічної нетерпимості або нетерпимості, зумовленої майновим станом, місцем (регіоном) проживання або мовою спілкування, –

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк»;

«Стаття 127. Каткування

1. Умисне заподіяння болю або фізичного чи морального страждання або спричинили незначні ушкодження без шкоди здоров'ю з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється, –

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Ті самі діяння, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з мотивів расової, національної, релігійної, політичної, етнічної нетерпимості або нетерпимості, зумовленої майновим станом, місцем (регіоном) проживання або мовою спілкування або із застосуванням зброї, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років»;

«Стаття 128. Необережне заподіяння тяжкої або середньої тяжкості шкоди здоров'ю

«Необережне заподіяння тяжкої або середньої тяжкості шкоди здоров'ю,

–

карається штрафом до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років»;

«Стаття 129. Погроза заподіяння шкоди здоров'я або погроза вбивством

1. Погроза заподіяти шкоду здоров'ю, якщо були реальні підстави побоюватися її здійснення, –

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами до двох років.

2. Погроза вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися її здійснення,

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до двох років.

3. Ті самі дії, передбачені частиною першою або другою вчинені членом організованої групи або з мотивів расової, національної, релігійної, політичної, етнічної нетерпимості або нетерпимості, зумовленої майновим станом, місцем (регіоном) проживання або мовою спілкування або із застосуванням зброї, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років»;

Частина 3 ст. 130. «Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою» викласти в наступній редакції «3. Діяння, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені щодо двох чи більше осіб або малолітнього чи неповнолітнього, –

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Частина 3 ст. 133. «Зараження венеричною хворобою» «3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили

тяжкі наслідки або вчинені щодо малолітнього, –

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.»;

Відповідно до запропонованих змін та доповнень до злочинів проти здоров'я особи необхідно оновити термінологію й в інших розділах КК України наступними словосполученнями:

– «заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю» на «заподіяння шкоди здоров'ю» (ст. 113 КК України);

– «побої, легкі або середньої тяжкості тілесне ушкодження» у всіх відмінках і числах на «побої, легку або середньої тяжкості шкоди здоров'ю» (ч. 2 ст. 345; ч. 2 ст. 345-1; ч. 2 ст. 346; ч. 2 ст. 350; ч. 2 ст. 377 КК України);

– «тілесне ушкодження» в у всіх відмінках і числах замінити на «шкоди здоров'ю» (чч. 1, 2 ст. 414 України);

– «тілесних ушкоджень, побоїв або інших насильницьких дії» у всіх відмінках і числах замінити на «побоїв чи шкоди здоров'ю» (ч. 2 ст. 405 України);

– «легкі чи середньої тяжкості тілесні ушкодження» у всіх відмінках і числах замінити на «легка чи середньої тяжкості шкода здоров'ю» (ч. 2 ст. 398; ч. 2 ст. 406 КК України);

– «середньої тяжкості тілесні ушкодження» у всіх відмінках і числах замінити на «середньої тяжкості шкода здоров'ю» (ч. 2 ст. 281; ч. 1 ст. 286 КК України);

– «середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження» у всіх відмінках і числах замінити на «середньої тяжкості чи тяжка шкода здоров'ю» (ч. 3 ст. 150-1; ч. 2 ст. 276; ч. 2 ст. 277; ч. 2 ст. 282; ст. 287; ст. 288; ч. 2 ст. 314; ч. 1 ст. 415 КК України);

– «тяжке тілесне ушкодження» у всіх відмінках і числах замінити на «тяжка шкода здоров'ю» (ч. 1 ст. 136; ч. 4 ст. 187; ч. 4 ст. 189; ст. 196; ч. 2 ст. 286; ч. 3 ст. 345; ч. 3 ст. 345-1; ч. 3 ст. 346; ч. 3 ст. 350; ч. 3 ст. 377; ч. 3 ст. 398; ч. 3 ст. 399; ч. 2 ст. 442 КК України);

– «погроза тяжких тілесних ушкоджень» у всіх відмінках і числах замінити на «погроза тяжкої шкоди здоров'ю» (ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 206, ч. 2 ст. 206-2, ч. 1 ст. 350, ч. 2 ст. 355 КК України);

– «погроза тілесних ушкоджень» у всіх відмінках і числах замінити на «погроза шкоди здоров'ю» (ч. 1 ст. 280, ст. 405 КК України).

14. Враховуючи те, що конкретні пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального законодавства про здоров'я особи у роботі дисертантом, запропоновано внести окремі пропозиції щодо поліпшення правозастосовної практики, яка стосується злочинів, що посягають на здоров'я особи. У формулюванні таких пропозицій взято до уваги положення підзаконних нормативно-правових актів, якими у своїй діяльності керуються судово-медичні експерти загального профілю:

– «Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень», затверджені наказом МОЗ України в 1995 р., які на сьогодні містять значну кількість неточностей та невідповідностей чинному

законодавству. Відповідно в яких надати медичне визначення «шкода здоров'я» – порушення анатомічної цілості тканин, органів або їх функцій, що виникають від дії одного чи кількох факторів зовнішнього середовища – фізичних (механічних, термічних, барометричних, променистих тощо), хімічних та ін». Крім того, надати судово-медичному експерту право встановлювати ушкодження обличчя як знівечення – визначати міру спотворення обличчя і кінцевий ступінь тяжкості тілесного ушкодження, у випадках явного безсумнівного післятравматичного знівечення обличчя;

– обґрунтовано необхідність розроблення кардинально нової Постанови, що визначатиме особливості кваліфікації злочинів проти життя та здоров'я особи, міститиме визначення та уточнення оціночної термінології (побої, удар, біль, страждання та його види, мучення, інші насильницькі дії).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Катеринчук К. В. Злочини проти здоров'я особи: проблеми кримінально-правової теорії та практики: монографія. Київ:ФОП Маслаков, 2018. 408 с.

Рецензія: Чуваков О. А. Рецензія на монографію Катеринчук К. В. «злочини проти здоров'я особи: проблеми кримінально-правової теорії та практики». Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 29 (68). № 6. С. 159-160.

2. Katerynychuk K. Peculiarities of objective side of certain crimes that infringe on a person's health. Human security in the context of globalization: modern legal paradigm [monograph]/ Under the general editorship Iryna Sopilko. Slovak Republic, Podhájska :Východoeurópska agentúra pre rozvoj, n.o. Eastern European Development agency n. o. 2017. С. 145–150.

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Катеринчук К. В. Вітчизняне законодавство про кримінальну відповідальність щодо охорони здоров'я особи: офіційне та неофіційне тлумачення. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту*. 2013. Серія «Право». Вип. 22. Ч. 1. Том. 3. С. 43–46.

2. Катеринчук К. В. Здоров'я особи як соціальна цінність та об'єкт злочинного посягання. *Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ*. 2013. № 3 (88). С. 203–208.

3. Катеринчук К. В. Кримінально-правова охорона здоров'я як конституційна гарантія забезпечення прав і свобод людини. *Митна справа*. 2013. № 22. Ч. 1. Т. 3. С. 147–152.

4. Катеринчук К. В. Правовий аналіз категорії здоров'я особи. *Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ*. 2013. № 4 (89). С. 26–33.

5. Катеринчук К. В. Характеристика «інших насильницьких дій» в злочинах проти здоров'я особи. *Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ*. 2013. № 2 (87). С. 117–124.

6. Катеринчук К. В. Чинники соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за злочини проти здоров'я. *Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ.* 2014. № 1 (90). С. 12–25.

7. Катеринчук К. В. Обумовленість кримінальної відповідальності злочинів проти здоров'я особи: кримінально-правові та кримінологічні чинники. *Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ.* 2015. № 2 (95). С. 29–40.

8. Катеринчук К. В. Суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність) як ознака об'єктивної сторони злочинів проти здоров'я особи. *Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ.* 2015. № 1 (94). С. 100–117.

9. Катеринчук К. В. Теоретичні проблеми суб'єктів злочинів проти здоров'я особи. *Судова апеляція.* 2015. № 1 (38). С. 36–42.

10. Катеринчук К. В. Вікові особливості суб'єкта злочинів проти здоров'я особи. *Форум права.* 2015. № 2. С. 90–94.

11. Катеринчук К. В. Зміст та сутність наслідків злочинів проти здоров'я особи в ст.ст. 126, 127, 130 Кримінального кодексу України. *Журнал східноєвропейського права.* 2015. № 18. С. 31–38.

12. Катеринчук К. В. Загальна характеристика суспільно-небезпечних наслідків злочинів проти здоров'я особи: поняття та види. *Порівняльно-аналітичне право.* 2015. № 3. С. 191–194.

13. Катеринчук К. В. Особливості злочинів проти здоров'я особи, що вчиняються на замовлення. *Судова апеляція.* 2016. № 1. С. 46–51.

14. Катеринчук К. В. Посягання на здоров'я особи з метою залякування: поняття, зміст та кримінально-правове значення. *Наукові праці Національного авіаційного університету.* Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2017. № 1 (42). С. 168–173.

15. Катеринчук К. В. Специфіка об'єктивної сторони окремих складів злочинів при посяганнях на здоров'я особи. *Право України.* 2017. № 6. С. 145–151.

16. Катеринчук К. В. Особливості вини у складах злочинів проти здоров'я особи. *Слово Національної школи суддів України.* 2017. № 1 (18). С. 82–93.

17. Катеринчук К. В. Здоров'я як додатковий безпосередній об'єкт складу злочинів. *Право України.* 2017. № 7. С. 133–138.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

1. Катеринчук Е. В. Класификация преступлений против здоровья человека. *Современный научный вестник.* 2014. № 44 (240). С. 42–50.

2. Катеринчук Е. В. Обусловленность уголовной ответственности за посягательства на здоровье человека: международные факторы. *Современный научный вестник.* 2014. № 51 (247). С. 89–95.

3. Катеринчук Е. В. Уголовная ответственность за некоторые посягательства на здоровье человека: сравнительно-правовое исследование. *Leges si Viata.* 2017. Februarie. С. 50–54.

4. Катеринчук К. В. «Погроза» в Кримінальному кодексі України та її особливості. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2017. № 2. С. 100–104.

5. Катеринчук К. В. Проблеми причинного зв'язку у злочинах проти здоров'я особи. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 3 (25). С. 115–118.

6. Катеринчук К. В. Проблеми законодавчої диференціації злочинів проти здоров'я особи. *Economic and law paradigm of modern society*. 2017. № 2. С. 142–147.

7. Катеринчук К. В. Особливості кваліфікації деяких злочинів проти здоров'я особи за Кримінальним кодексом України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 1-2 (29). С. 139–143.

Тези доповідей та інші публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Катеринчук К. В. Шляхи запобігання застосування катувань співробітниками пенітенціарних установ. *Теоретичні та практичні проблеми удосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи України*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 4 травня 2011 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2011. С. 158–160.

2. Катеринчук К. В. Суб'єкти, що здійснюють запобігання катуванням в Україні. *Правові реформи в Україні*: матеріали III Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 06 жовт. 2011 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2011. С. 143–145.

3. Катеринчук К. В. Кримінально-правова характеристика катування. *Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Луганськ, 19-20 квітн. 2012 р.). Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. С. 221–224.

4. Катеринчук К. В. Ознаки катування. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення*: збірник матеріалів IV Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 11 жовт. 2012 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 120–123.

5. Катеринчук К. В. Порівняльно-правовий аналіз катування. *Розкриття злочинів за новим кримінальним процесуальним кодексом України*: збірник матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 08 листоп. 2012 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 93–95.

6. Катеринчук К. В. Фізичний біль, як ознака злочинів проти здоров'я особи. *Перспективи втілення демократичних цінностей та реалізація прав людини в Україні*: збірник матеріалів підсумкової наук.-теорет. конф. (Київ, 24 квітня 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 33–34.

7. Катеринчук К. В. Чи потрібна «подвійна» термінологія у кримінально-правовій доктрині. *Правові реформи в Україні: проблеми та перспективи*: збірник матеріалів V Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 16 жовтня 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 145–146.

8. Катеринчук К. В. Державні програми, як основа запобігання злочинних посягань на здоров'я особи. *Проблемні питання стану дотримання захисту прав людини в Україні*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Ч. 1. (Київ, 05 грудня 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 139–140.

9. Катеринчук К. В. Подальший розвиток кримінально-правових норм щодо охорони здоров'я особи за Кримінальним кодексом України. *Особливості та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні*: збірник матеріалів підсумкової науково-теоретичної конференції. (Київ, 15 квітня 2014 р.) м. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С.19–20.

10. Катеринчук К. В. Окремі питання щодо кримінальної відповідальності в разі добровільного заподіяння шкоди здоров'ю особи. *Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. (Київ, 30 жовтня 2014 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014 С.140–141.

11. Катеринчук К. В. Проблеми встановлення складу злочинів проти здоров'я особи. *Актуальні проблеми кримінального права*: збірник матеріалів міжвузівської науково-теоретичної конференції (Київ, 21 листопада 2014 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С.138–140.

12. Катеринчук К. В. Оціночні поняття в злочинах проти здоров'я особи. *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти*: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (Київ, 10 грудня 2014 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 133–114.

13. Катеринчук К. В. Види суб'єкта злочину. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України*: матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. Частина 2. (Київ, 12 берез. 2015 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 49–50.

14. Катеринчук К. В. Вплив релігії на формування кримінального законодавства в сфері охорони здоров'я особи від злочинних посягань. *Морально-етичні засади реформування кримінального законодавства України*: Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. (Дніпропетровськ, 10 квітня 2015 р.). Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. С. 65–66.

15. Катеринчук К. В. Юридичний статус клону. *Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції в умовах євроінтеграції України*: юридичні та суспільні аспекти: Електронний збірник матеріалів підсумкової науково-теоретичної Інтернет-конференції (Київ, 23 квітня 2015 р.) Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 196–197.

16. Катеринчук К. В. Дискусійні питання щодо встановлення груп подвійної форми вини. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення*: матеріали VII Всеукр. наук.-теорет. конф. присвяч. Дню юриста України (Київ, 29 жовтн. 2015 р.): у 2 ч. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. Частина 2. С. 60–62.

17. Катеринчук К. В. Оціночні терміни та категорії в кримінальному праві. *Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства*: матеріали круглого столу (Київ, 5 листоп. 2015 р.). / відп. ред. О. С. Стеблинська. – Київ : Державна пенітенціарна служба України, Інститут кримінально-виконавчої служби, 2015. С. 62–63.

18. Катеринчук К. В. Термінологічні проблеми законодавства України. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи*: матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2015 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 69–72.

19. Катеринчук К. В. Використання зброї при вчиненні злочину, як одна з проблем посягання на права людини. *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти*: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 24 грудн. 2015 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 183–184.

20. Катеринчук К. В. Термінологічні розбіжності при визначені форм вини у науці кримінального права. *Людина, суспільство і держава в умовах реформ та інновацій*: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція» (Київ, 25 лютого 2016 р.). Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2016. С. 150–152.

21. Катеринчук К. В. Посилення кримінальної відповідальності, як захід удосконалення протидії злочинам проти здоров'я особи. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 109–110.

22. Катеринчук К. В. Диференціація кримінальної відповідальності за зараження венеричною хворобою особою раніше судимою за аналогічні діяння. *Актуальні проблеми вітчизняного права в дослідженнях молодих вчених*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів) та докторантів (Дніпропетровськ, 13 травн. 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. С. 177–179.

23. Катеринчук К. В. Тяжкі наслідки, як критерій диференціації кримінальної відповідальності. *Актуальні питання державотворення в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20 травн. 2016 р.). Київ: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2016. С. 34–35.

24. Катеринчук К. В. Окремі питання сімейно-побутового насильства щодо дітей. *Актуальні проблеми кримінального права та процесу і практики їх застосування* : матеріали круглого столу. (Київ, 10 листоп. 2016 р.) / відп. ред. О. С. Стеблинська. – Київ: Державна пенітенціарна служба України, Інститут кримінально-виконавчої служби, 2016. С. 44–45.

25. Катеринчук К. В. Зараження соціальними хворобами малолітньої дитини, як кваліфікуюча ознака окремих злочинів та критерії диференціації кримінальної відповідальності. *Пріоритетні завдання та стратегії розвитку юриспруденції у світовій науці*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Словацька Республіка, Сладковічево, 28-29 жовтн. 2016 р.). Сладковічево: Університет Данубіус, 2016. С. 159–161.

26. Катеринчук К. В. Диференціація кримінальної відповідальності за соціальні хвороби передбачені статтями 130 та 133 Кримінального кодексу

України. *Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Харків, 18-19 листоп. 2016 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2016. С. 129–130.

27. Катеринчук К. В. Термінологічні визначення статті 130 (зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби) Кримінального кодексу України. *Сучасні погляди на актуальні питання правових наук: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Запоріжжя, 25-26 листоп. 2016 р.). Запоріжжя: У 2 частинах. Запоріжська міська громадська організація «Істина», 2016. С. 106–108.

28. Катеринчук Е. В. Проблемы соответствия уголовного законодательства в сфере запрета пыток международным стандартам. *Идеал свободной человеческой личности: от международных пактов о правах человека к современной Конституции: материалы Международной научно-практической конференции* (Минск, 16 декаб. 2016 г.). Минск: Академия МВД Республики Беларусь, 2016. С. 76–78.

29. Катеринчук К. В. Особливості тілесних ушкоджень, що вчиняються шляхом бездіяльності. *Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 24 лютого 2017 р.). Київ: Національний авіаційний університет, 2017. С. 292–294.

30. Катеринчук К. В. Визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: проблеми вітчизняного законодавства. *Забезпечення прав і свобод людини: сучасний стан і перспективи розвитку: матеріали підсумкової наук.-теорет. конф.* (Київ, 21 квітня 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 97–99.

31. Катеринчук Е. В. Уголовная ответственность за угрозу убийством либо причинение телесных повреждений: сравнительно-правовое исследование. *Актуальные вопросы современной юридической науки: теория, практика, методика: материалы II Международной заочной научной* (Минск, 19 мая 2017 г.). Минск: Могилевский институт МВД Республики Беларусь, 2017. С. 222–224.

32. Катеринчук К. В. Проблеми дефініції злочинів проти здоров'я у вітчизняному законодавстві. *Кримінальне право: традиції та новації: збірник анотацій III Міжнародного круглого столу, присвяченого вшануванню пам'яті видатного вченого, Героя України, академіка В. В. Сташиса* (Чернігів, 7-8 верес. 2017 р.). Чернігів: Десна Поліграф, 2017. С. 158–159.

33. Катеринчук К. В. Проблеми визначення тяжкого тілесного ушкодження в Кримінальному кодексі України. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 10 листопада 2017 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 96–97.

34. Катеринчук К. В. Окремі питання сімейно-побутового насильства щодо дітей. *Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства: матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф.* (Краків, 29 лист.-01 груд. 2017 р.). Краків, 2017. С. 88–89.

35. Катеринчук К. В. Щодо «нових змін» до Кримінального кодексу України. *Право як ефективний суспільний регулятор*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 16-17 лют. 2018 р.). Львів, 2018. С. 24–26.

36. Катеринчук К. В. Особливості кваліфікації катувань в Україні. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали X Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 30 берез. 2018 р.). Одеса. С. 238–239.

37. Катеринчук К. В. Особливості суб'єктивної сторони складів злочинів при кваліфікації тілесних ушкоджень. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 люте 2018 р.). 2018. С. 133–134.

38. Катеринчук К. В. Втрата працездатності як ознака тілесних ушкоджень. *Від громадянського суспільства – до правової держави*: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20 квітня 2018 р.). 2018. С. 238–239.

39. Катеринчук К. В. Кримінально-правова протидія катуванням в установах виконання покарань. *Права і свободи людини та їх забезпечення в умовах невольності*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 01 листопада 2018 р.). 2018. С. 269–270.

Інші публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації

40. Катеринчук К. В. Особливості кваліфікації злочинів проти здоров'я особи. *Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в умовах євроінтеграції: збірник наукових праць / за заг. ред. С. Я. Лихової*. Київ, 2018. С. 23–31.

АНОТАЦІЯ

Катеринчук К. В. Кримінально-правова охорона здоров'я особи: доктринальні, законодавчі та правозастосовчі проблеми. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Університет державної фіскальної служби України. – Ірпінь, 2019.

У дисертації вперше в кримінальному праві України розглянуто комплекс проблем, що стосуються теоретико-методологічних та прикладних засад дослідження кримінально-правової охорони здоров'я особи. З'ясовано стан наукової розробки цієї проблеми.

Здійснено кримінально-правову характеристику злочинів проти здоров'я особи (стст. 121–128, 130, 133 КК України) та їх ознак. Досліджено та узагальнено визначення дефініцій: тілесні ушкодження, побої, мордування, мучення, біль, страждання. Встановлено критерії розмежування злочинів проти здоров'я особи із суміжними складами злочинів, що передбачені Розділом II «Злочини проти життя та здоров'я особи» Особливої частини КК України.

За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано ряд

теоретичних та практичних висновків, розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність. Розроблені рекомендації для практичного застосування норм про відповідальність за злочини проти здоров'я особи.

Ключові слова: злочин, тілесні ушкодження, побої, мордування, катування, зараження, вірус імунодефіциту людини, інша невиліковна інфекційна хвороба, венерична хвороба.

АННОТАЦІЯ

Катеринчук Е. В. Уголовно-правовая охрана здоровья человека: доктринальные, законодательные и правоприменительные проблемы. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Университет государственной фискальной службы Украины. – Ирпень, 2019.

В диссертации осуществлено комплексное специальное научное исследование преступлений против здоровья человека (стст. 121–128, 130, 133 УК Украины), в котором обосновано новое решение теоретико-прикладных проблем надлежащей уголовно-правовой охраны здоровья человека, а также разработка на этой основе предложений по совершенствованию действующего УК Украины и практики его применения. Выносятся на рассмотрение новые положения, которые могут служить для дальнейшего развития науки уголовного права.

Раскрыты теоретико-методологические и прикладные основы исследования уголовно-правовой охраны здоровья человека. Установлено, что охрана здоровья человека обеспечивается всеми правовыми средствами, не является исключением и УК Украины, положения которого основываются на Конституции Украины и общепризнанных принципах и нормах международного права. В Украине утверждена и функционирует целостная организационно-правовая система, обеспечивающая охрану этих прав. Важную роль в этой системе играют нормы уголовного законодательства, определяющие действия, которые являются общественно опасными и преступными, и уголовно наказуемые последствия. С учетом взаимосвязи этих норм, они составляют отдельную согласованную систему - самостоятельный уголовно-правовой институт, основой которого являются нормы, предусматривающие ответственность за деяния, которые имеют своим непосредственным объектом здоровье человека. Подробно освещены вопросы социальной обусловленности уголовной ответственности за преступления против здоровья человека.

Исследовано развитие отечественного законодательства об уголовной ответственности за преступления против здоровья человека. Проведено сравнение действующего УК Украины (2001 г.) с положениями предыдущих

кодексов 1922, 1927, 1960 годов. Констатировано, что законодательные акты об уголовной ответственности отдельных зарубежных стран в разной степени охраняют здоровье человека (в меньшей степени - это УК, отнесены к смешанному, религиозному и традиционному типам; больше - это УК которые принадлежат к романо-германскому и законодательству англо американского типа).

Проведена уголовно-правовая характеристика составов преступлений против здоровья человека и их признаков. Подробно исследуются как основные, так и дополнительные их признаки.

Установлены критерии разграничения преступлений против здоровья человека со смежными составами преступлений, предусмотренных разделом II «Преступления против жизни и здоровья человека» УК Украины. Для полной, точной, объективной и правильной квалификации преступлений против здоровья человека обязательное установление всех юридических признаков (субъективных и объективных) в их совокупности.

Исследованы квалифицирующие и особо квалифицирующие признаки составов преступлений против здоровья человека и предложены изменения в статьи УК Украины. Достаточное внимание уделено анализу санкций статей преступлений против здоровья человека и предложены дополнения альтернативных санкций основным наказанием в виде штрафа.

Разработаны предложения в части совершенствования действующего уголовного законодательства и подзаконных нормативно-правовых актов в сфере охраны здоровья человека. С учетом данных положений, предлагаются обновленные редакции стст. 121–128, 130, 133 УК Украины. В основу таких положений вошли разработки авторитетных отечественных исследователей в данной области знаний, в том числе и опыт в части систематизации и криминализации общественно опасных посягательств на здоровье человека.

Ключевые слова: преступление, телесные повреждения, побои, истязания, пытки, заражения, вирус иммунодефицита человека, другая неизлечимая инфекционная болезнь, венерическая болезнь.

SUMMARY

Katerynychuk K.V. Theoretical and applied foundations of the functioning of the criminal executive system of Ukraine. – *The manuscript.*

The dissertation for obtaining the degree of Doctoral of Law Sciences 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal and Executive Law». – University of the State Fiscal Service of Ukraine. – Irpin, 2019.

In the dissertation for the first time in Criminal law of Ukraine the complex of the problems concerning teoretiko-methodological and applied bases of a research of criminal health protection of the person is considered. The status of scientific development of this problem is found out.

It is carried out criminal characteristic of crimes against human health (st. 121-128, 130, 133 Criminal Code of Ukraine) and their signs. Definitions of definitions

are investigated and generalized: injuries, beating, tortures, tortures, pain, sufferings. Criteria of differentiation of the crimes against human health with adjacent corpora delicti provided by the section II «Crimes against life and human health» of the Special part of Criminal Code of Ukraine are set.

By results of a research a number of theoretical and practical outputs are formulated and are proved, suggestions for improvement of the legislation of Ukraine on criminal liability are developed. Recommendations for practical application of norms on responsibility for crimes against human health are developed.

Key words: crime, injuries, beating, tortures, tortures, infections, human immunodeficiency virus, other incurable infectious disease, venereal disease.

Підписано до друку 25.01.2019 р. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.
Замов. № ____.

Видруковано в Університеті державної фіскальної служби України.
08205, Київської обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31